

Аще кто речет, яко люблю бога, ,
а брата своего ненавидит, ,
ложь есть.

Соборное послание Иоанна.

Глава 4, с. 20

І смеркає, і світає,
День божий минає,
І знову люд потомлений,
І все спочиває.
Тільки я, мов окаянний,
І день і ніч плачу
На розпуттях велелюдних,
І ніхто не бачить,
І не бачить, і не знає —
Оглухли, не чують;
Кайданами міняються,
Правдою торгують.
І Господа зневажають,
Людей запрягають
В тяжкі ярма. Орють лихо,
Лихом засівають,
А що вродить? побачите,
Які будуть жніва!
Схаменіться, недолюди,
Діти юродиві!
Подивіться на рай тихий,
На свою країну,
Полюбіте щирим серцем
Велику руїну,
Розкуйтеся, братайтеся,
У чужому краю
Не шукайте, не питайте
Того, що немає
І на небі, а не тільки
На чужому полі.
В своїй хаті своя й правда,
І сила, і воля.
Нема на світі України,

Немає другого Дніпра,
А ви претесь на чужину
Шукати доброго добра,
Добра святого. Волі! волі!
Братерства братнього! Найшли,
Несли, несли з чужого поля
І в Україну принесли
Великих слов велику силу,
Та й більш нічого. Кричите,
Що Бог создав вас не на те,
Щоб ви неправді поклонились!..
І хилитесь, як і хилились!
І знову шкуру дерете
З братів незрящих, гречкосіїв,
І сонця-правди дозрівать
В німецькі землі, не чужії,
Претесь знову!.. Якби взяли
І всю мізерію з собою,
Дідами крадене добро,
Тойді оставсь би сиротою
З святими горами Дніпро!

Ох, якби те сталось, щоб ви не вертались,
Щоб там і здихали, де ви поросли!
Не плакали б діти, мати б не ридала,
Не чули б у Бога вашої хули.
І сонце не гріло б смердячого гною
На чистій, широкій, на вольній землі.
І люди б не знали, що ви за орли,
І не покивали б на вас головою.
Схаменіться! будьте люди,
Бо лихо вам буде.
Розкуються незабаром
Заковані люде,
Настане суд, заговорять
І Дніпро, і гори!
І потече сторіками
Кров у синє море
Дітей ваших... і не буде
Кому помагати.
Одцурається брат брата
І дитини мати.
І дим хмарою заступить
Сонце перед вами,

І навіки прокленетесь
Своїми синами!
Умийтеся! образ Божий
Багном не скверніте.
Не дуріте дітей ваших,
Що вони на світі
На те тільки, щоб панувать...
Бо невчене око
Загляне їм в саму душу
Глибоко! глибоко!
Дознаються небожата,
Чия на вас шкура,
Та й засядуть, і премудрих
Немудрі одурять!

Якби ви вчилися так, як треба,
То й мудрость би була своя.
А то залізете на небо:
«І ми не ми, і я не я,
І все те бачив, і все знаю,
Нема ні пекла, ані Раю.
Немає й Бога, тільки я!
Та куций німець узловатий,
А більш нікого!..» — «Добре, брате,
Що ж ти такеє?»
«Нехай скаже
Німець. Ми не знаєм».
Отак-то ви навчаєтесь
У чужому краю!
Німець скаже: «Ви моголи»¹.
«Моголи! моголи!»
Золотого Тамерлана²
Онучата голі.
Німець скаже: «Ви слав'яне».
«Слав'яне! слав'яне!»
Славних прадідів великих
Правнуки погані!
І Коллара³ читаєте
З усієї сили,
І Шафарика, і Ганка⁴,
І в слав'янофілі⁵
Так і претесь... І всі мови
Слав'янського люду —
Всі знаєте. А свої

Дастьбі... Колись будем
І по-своєму глаголать,
Як німець покаже
Та до того й історію
Нашу нам розкаже, —
Отойді ми заходимось!..
Добре заходились
По німецькому показу
І заговорили
Так, що й німець не второпа,
Учитель великий,
А не те, щоб прості люде.
А гвалту! а крику!
«І гармонія, і сила,
Музика та й годі.
А історія!.. поема
Вольного народа!
Що ті римляне убогі!
Чортзна-що — не Брути⁶!
У нас Брути! і Коклеси⁷!
Славні, незабуті!
У нас воля виростала,
Дніпром умивалась,
У голови гори слала,
Степом укривалась!»
Кров'ю вона умивалась,
А спала на купях,
На козацьких вольних трупах,
Окрадених трупах!
Подивіться лишень добре,
Прочитайте знову
Тую славу. Та читайте
Од слова до слова,
Не минайте ані титли⁸,
Ніже тії коми,
Все розберіть... та й спитайте
Тойді себе: що ми?..
Чиї сини? яких батьків?
Ким? за що закуті?..
То й побачите, що ось що
Ваші славні Брути:
Раби, подножки, грязь Москви,
Варшавське сміття — ваші пани
Ясновельможнії гетьмани.
Чого ж ви чванитеся, ви!
Сини сердешної України!

Що добре ходите в ярмі,
Ще лучше, як батьки ходили.
Не чваньтесь, з вас деруть ремінь,
А з їх, бувало, й лій топили.
Може, чванитесь, що братство
Віру заступило.
Що Синопом, Трапезондом
Галушки варило.
Правда!.. правда, наїдались.
А вам тепер вадить.
І на Січі мудрий німець
Картопельку садить⁹,
А ви її купуєте,
Їсте на здоров'я
Та славите Запорожжя.
А чиєю кров'ю
Ота земля напоєна,
Що картопля родить, —
Вам байдуже. Аби добра
Була для городу!
А чванитесь, що ми Польщу
Колись завалили!..
Правда ваша: Польща впала,
Та й вас роздавила!

Так от як кров свою лили
Батьки за Москву і Варшаву,
І вам, синам, передали
Свої кайдани, свою славу!

Доборолась Україна
До самого краю.
Гірше ляха свої діти
Її розпинають.
Замість пива праведную
Кров із ребер точать.
Просвітити, кажуть, хочуть
Материні очі
Современними огнями.
Повести за віком,
За німцями, недоріку,
Сліпую каліку.

Добре, ведіть, показуйте,
Нехай стара мати
Навчається, як дітей тих
Нових доглядати.
Показуйте!.. за науку,
Не турбуйтеся, буде
Материна добра плата.
Розпадеться луда
На очах ваших неситих,
Побачите славу,
Живу славу дідів своїх
І батьків лукавих.
Не дуріте самі себе,
Учітесь, читайте,
І чужому научайтесь,
Й свого не цурайтесь.
Бо хто матір забуває,
Того Бог карає,
Того діти цураються,
В хату не пускають.
Чужі люди проганяють,
І немає злomu
На всій землі безконечній
Веселого дому.
Я ридаю, як згадаю
Діла незабуті
Дідів наших. Тяжкі діла!
Якби їх забути,
Я оддав би веселого
Віку половину.
Отака-то наша слава,
Слава України.
Отак і ви прочитайте,
Щоб не сонним снилися
Всі неправди, щоб розкрилися
Високі могили
Перед вашими очима,
Щоб ви розпитали
Мучеників, кого, коли,
За що розпинали!
Обніміте ж, брати мої,
Найменшого брата —
Нехай мати усміхнеться,
Заплакана мати.
Благословить дітей своїх
Твердими руками

І діточок поцілує
Вольними устами.
І забудеться срамотня
Давня година,
І оживе добра слава,
Слава України,
І світ ясний, невечерній
Тихо засіє...
Обніміться ж, брати мої.
Молю вас, благаю!

14 декабря 1845
Вьюнища

1. *Моголи* — тут у значенні монголи.
2. *Тамерлан (Тимур)* (1336—1405) — середньоазіатський правитель і завойовник.
3. *Коллар Ян* (1793—1852)—чеський і словацький поет і вчений. Поборник ідеї єднання слов'янських народів.
4. *Ганка Вацлав* (1791—1861)—чеський поет і вчений, видатний діяч чеського Відродження.
5. *Слав'янофіли* — представники одного з напрямів суспільно-політичної думки 40—60-х рр. XIX ст., які обстоювали особливі шляхи розвитку історії та культури слов'янства, нібито кардинально відмінні від шляхів розвитку народів Заходу, заперечували наявність у Росії антагоністичних суспільних станів. Закликаючи всі слов'янські народи до єднання, спільної культурної діяльності, попи, проте, підводили керівну ролі, у цьому процесі російському цареві. Революційні демократи піддали слов'янофільство всіх гатунків послідовній і переконливій критиці.

6. *Брути*—Люцій Юній Брут 509 р. до н. е. очолив повалення з трону етрусського царя Тарквінія Гордого і встановив республіканський лад у Римі. Марк Юній Брут - римський політичний діяч, один з організаторів змови і вбивства імператора Юлія Цезаря (44 р. до н. е.). Тут Т. Шевченко назвав Брута як борця проти деспотизму.

7. *Коклес* — легендарний римський герой, відомий тим, що врятував Рим, сам-один обороняючи міст на річці Тібр від війська етрусського царя Порсени.

8. *Титло* — нарядковий знак, який у церковнослов'янському письмі означає скорочення.

9. *І на Січі мудрий німець картопельку садить...* — йдеться про заселення півдня України німцями-колоністами наприкінці XVIII та на початку XIX ст.